

ZÁVĚR

Nasazení Čechů na říšském území trvalo šest let a necelé dva měsíce. Do vědomí českého národa se zapsalo nesmazatelně jako jeden z hlavních projevů okupačního systému. Postihlo početné skupiny obyvatelstva ze všech společenských vrstev. Zvláště těžce se dotklo mládeže. Následky a škody, které vznikly českému národu a jeho národnímu hospodářství vysíláním na práce do Německa, se dají stěží vyčíslit. Nejbolestnější byly ztráty na lidských životech. Po válce se podařilo československým orgánům zjistit 1902 obětí, které zemřely v průběhu nasazení na německém území. Nebylo to zdaleka úplné číslo, protože ani po usilovné snaze příslušných orgánů se nepodařilo doplnit chybějící údaje o dalších stovkách Čechů, kteří se ztratili v době náletů, zmizeli ve věznicích a pracovních výchovných táborech, nebo o jejichž smrti nedošly žádné zprávy. Podle názoru československých statistiků se pohyboval celkový počet Čechů, kteří zahynuli nebo zemřeli v době svého pobytu na pracích na německém území, okolo 3000.¹ Příčinou byly různé nemoci, vyvolané často nesnesitelnými životními a pracovními podmínkami. Dále četné byly smrtelné pracovní úrazy, zmnožované bezohledným zanedbáváním bezpečnostních zařízení většinou německých podnikatelů. Značný počet obětí si vyžádalo bombardování a také krvavý nacistický režim, jak dosvědčují desítky Čechů, zemřelých ve věznicích a koncentračních táborech.² Mrtví z pracovního nasazení jsou částí velké daně krve, kterou si vyžádala okupace.³

Druhou, neméně bolestnou kapitolu při přehledu ztrát a škod způsobených nasazením tvoří újmy na zdraví. Po válce se odhadovalo, že Československá republika má na 100 000 invalidů. Mnozí z nich si odnesli sníženou pracovní schopnost nebo se stali zcela invalidními v době svého pobytu v Německu. Těžká práce, nedostatečná strava, pobyt v nehygienickém prostředí apod. pomáhaly šířit vážné choroby, zejména TBC. V roce 1945 stoupl počet nemocných na československém území proti roku 1938 o 77 %, z toho nemocných TBC o celých 100 %.⁴

Desetitísíce osob muselo v důsledku přeřazení na vzdálená místa v říši změnit své pracovní prostředí. Lidé byli vytrháváni z kolektivů, museli pracovat ve zcela

¹ Ministerstvo spravedlnosti, Proces s dr. W. Bertschem, LsP XII 1225/48.

² Viz přílohu.

³ Podle L. Chmely, c. d. str. 122, podle ne zcela úplných údajů, zahynulo při bombardování a ostatních vojenských operacích 7000 osob, při domácím odboji 38.000 a z koncentračních táborů se nevrátilo 200.000 čs. občanů.

⁴ Ministerstvo spravedlnosti, Proces s K. H. Frankem, LS 1527/46.

jiné profesi, kterou neovládali a již ani po válce nikdy neupotřebili. Zaostávali ve ve svých odborných znalostech a jejich kvalifikace během doby rapidně poklesla. Tisíce mladých Čechů nemohly dokončit své odborné vzdělání ve vlasti a byli přinuceni pracovat často na zcela podružných místech. Úbytek kvalifikace se projevil velmi markantně po válce v době přechodu válečného hospodářství na mírovou výrobu.

Těžkým dědictvím po okupaci byl závažný pokles pracovní morálky a disciplíny. Naši lidé, zejména mladí, si zvykli projevovat svůj negativní vztah k přidělené práci jako vnitřní výraz svého poměru k okupantům. Po obnovení republiky po roce 1945 se stala renesance pracovní morálky a kladného vztahu k vykonávané práci základem požadavkem pro rychlý a zdárný postup obnovy hospodářství. Je všeobecně známo, že tento problém, zděděný z dob okupace, nebyl vyřešen uspokojivě tak, jak si vyžadovala tehdejší situace.

Mnohé hlasy po roce 1945 upozorňovaly, že v důsledku poměrů, v nichž musela žít část mládeže daleko od domova, zůstaly recidivy v úpadku mravů. Bylo tomu bezesporu tak, aspoň v prvních chvílích po květnu 1945.⁵ Atmosféra po květnu 1945 však byla v některých směrech vhodná pro poměrně rychlou nápravu aspoň některých pozůstatků z doby okupace. Například u většiny mladých lidí se projevil veliký elán, s nímž se snažili dohonit dobu ztracenou nasazením, usilovným studiem a doplňováním kvalifikace.

Statistice Čechů prožily léta ve válečném Německu. Jejich osobní obtíže, těžkosti a nepříjemnosti, s nimiž se setkával každý, ať už ve větší či menší míře, tvoří rovněž součást násilné politiky okupantů. Nedají se vyjádřit žádnými čísly ani měřítky. Zůstávají však ve vzpomínkách jako trvalá památka na válku a okupaci.

Nesmíme však zapomenout také na některé kladné stránky nasazení. V tvrdém prostředí se třibily charaktery, zejména u mladých lidí. Poznali příslušníky různých národů, seznámili se s různými politickými názory, vytvářeli si na základě vlastních zkušeností své politické i morální krédo. S ním vstupovali do nového života v obnoveném státě. Jako kladný přínos nasazení lze jmenovat i určité zdokonalení se v cizích jazycích. V některých případech měli naši lidé příležitost zdokonalit se i po odborné stránce, měli-li štěstí a byli zařazeni na odpovídající pracoviště. Avšak všechny tyto, do jisté míry kladné stránky, byly jen nepatrnou náplastí na ztráty a škody způsobené bezohledným využíváním pracovních sil porobeného národa okupačním režimem.

Ještě dlouho nevymizí z paměti dnes již o čtvrt století starších Čechů to období jejich života, které je poznamenáno pobytem ve válečném Německu. Jejich vzpomínky na tuto část životní poutě jsou různé, tak jako byly odlišné jejich zážitky. Jejich společným přáním však je, aby se již nikdy příslušníci českého národa nemuseli bát o své blízké, o své děti, aby nemuseli pracovat z přinucení ani doma, ani za hranicemi své země.

---

⁵ Například ve zprávách vypracovaných řediteli středních škol v Čechách a na Moravě v roce 1946/47 se objevovaly časté stesky na úpadek mravů a pracovitosti u studentů, kteří byli totálně nasazení. SÚA, MŠANO, k. 833.